

**ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ
ՀԱՅՐԵՆԱՃԱՆԱԶՈՂԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԻ, ՄՐՑՈՒՅԹՆԵՐԻ,
ՎԻԿՏՈՐԻՆԱՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
Էմիլյան Գ. Կ.**

Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում հայրենաճանաչության՝ որպես կրթության և դաստիարակության կարևոր բաղադրիչի, հայրենասիրության ամրապնդման անհրաժեշտ գործնական փուլի համակարգման կարևորությանը, սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության ներկայիս իրավիճակին և այդ ուղղությամբ իրականացվող պետական քաղաքականությանը: Աշխատանքում ներկայացված է հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացում հայրենաճանաչողական խաղերի, մրցույթների, վիկտորինաների ներդրման անհրաժեշտությունը: Անդրադառնում է ուսումնական հաստատությունների՝ դպրոցների, քոլեջների, ուսումնարանների դերին սովորողների՝ որպես հայրենասեր քաղաքացիների ձևավորման գործին: Կարևորվում են այս գործընթացում խնդիրների լուծմանը նպաստելու և նպատակներին հասնելու մեթոդները և ճանապարհները: Այս մոտեցումները արժևորվում են ինչպես ժամանակակից աշխարհում տեղի ունեցող քաղաքական իրադարձությունների, այնպես էլ կրթության բնագավառում նախատեսված արմատական փոփոխությունների համատեքստում: Կարևորվում է հատկապես խաղի՝ որպես ուսումնական գործունեության շատ կարևոր շարժիչ ուժի դերը, որը հնարավորություն է տալիս սովորողներին դրսևորվելու, ինքնուրույնություն գարգացնելու, բարդույթներից ազատվելու, գիտելիքները գործնականում կիրառելու: Վերջին կարողությունը հատկապես ընկած է կրթության ոլորտում կատարվող փոփոխությունների հիմքում:

Հողվածի հիմնական ուղղվածությունը ուսումնադաստիարակչական աշխատանքներում ինտերակտիվ մեթոդների նպատակների և վերջնարդյունքների վերհանումն է, դրանց արժևորումը, հասարակության մեջ ազնիվ, արդարամիտ, խնդիրներ առաջադրող և լուծումներ փնտրող, սեփական կարծիք ունեցող, բայց և այլոց կարծիքները լսել կարողացող, իր մտքերը գրագետ և մատչելի շարադրող, հայրենի բնաշխարհը ճանաչող և գնահատող, սոցիալապես ակտիվ անհատի ձևավորումը:

Բանալի բառեր. դպրոց, խաղ, կրթություն, հայրենասիրություն, դաստիարակություն, ուսուցում, սովորող, գնահատում, գիտելիք, մրցույթ:

Ներածություն:

Թեմայի արդիականությունը: Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման գործընթացում վերջին ժամանակներում տեղի են ունեցել և շարունակում են տեղի ունենալ մի շարք փոփոխություններ: Համաշխարհայնացումը, հետպատերազմյան վիճակը և դրանից բխող սոցիալ-տնտեսական անկայուն մթնոլորտը լուրջ մարտահրավեր են բուրդիս համար: Այս համատեքստում սովորողների հայրենաձանաչության և հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացի կազմակերպումը նոր մոտեցումներ է պահանջում: Վերոբերյալ խնդիրը ոչ միայն արդիական է, այլև ունի հայապահպանման խնդիր: Սովորողների դաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման համար պետական քաղաքականությունը օրենսդրորեն չհամակարգված բնույթ ունի, մասնավորապես, Հայաստանի Հանրապետությունում բացակայում է սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության մասին օրենսդրական որևէ առանձին նորմ, և այն առավելապես հանդես գալիս է փոխկապակցված (օրինակ՝ հանրակրթական և առարկայական չափորոշիչներում): Թղթի վրա մնացին ինչպես «Հայրենասիրական դաստիարակության 2015-2019թթ. պետական ծրագրի» նախագիծը, այնպես էլ 2018 թվականին ԿԳ նախարարության կողմից նախաձեռնած «Սովորողների ռազմահայրենասիրական դաստիարակության ռազմավարության» մշակման գործընթացը: Հայաստանի շուրջ ստեղծված ռազմաքաղաքական և սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը խոսում է այն մասին, որ ժամանակն է նոր մոտեցումներ և

գործիքակազմ ներդնել սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության կազմակերպման գործընթացում: Այս համատեքստում տարվող աշխատանքները հավասարապես հասանելի չեն քաղաքային, գյուղական և մասնավորապես սահմանամերձ համայնքների կթության բոլոր մասնակիցներին՝ սովորողներին, նրանց ծնողներին և ուսուցիչներին: Ցավոք, ծնողների կողմից դեռևս շարունակվում է անվստահությունը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ուսման որակի նկատմամբ, ինչը նպաստում է կրկնուսույցների դերի բարձրացմանը, ինչպես նաև կրթական կենտրոնների՝ մասնավորապես, այսպես կոչված, դասապատրաստման կենտրոնների թվի ավելացմանը: Շատ ծնողների համար հանրակրթության վերջնարդյունքը միջնակարգ կրթության ատեստատ ստանալը և երեխայի բուհ կամ միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություն ընդունվելն է: Սրան նպաստում է նաև ուրբանիզացիան և համայնքների ոչ հավասար զարգացման գործընթացը: Հետևաբար մեր նպատակն է ներկայացնել հանրակրթական դպրոցներում սովորողների հայրենասիրական և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության գործընթացի կատարելագործման ուղիները:

Հոդվածի նորույթը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ նորովի են ուսումնասիրվել և դիտարկվել հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացում հայրենաճանաչողական խաղերի, մրցույթների, վիկտորինաների կազմակերպման առանձնահատկությունները և գործառույթները (հաշվի են առնվել մեր երկարամյա մանկավարժական փորձը, ՀՀ ԿԳՄՄՆ Վանաձորի Ս. Նալդոսնյանի անվան թիվ 13 ավագ և ՀՀ Տավուշի մարզի Ն. Ծաղկավանի միջնակարգ դպրոցի հետ համագործակցությունը, այդ շրջանակներում 2014 թվականից մինչ օրս իրականացվող ամենամյա ռազմամարզական խաղերը):

Նպատակը: Ուսումնասիրել հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացում հայրենաճանաչողական խաղերի, մրցույթների, վիկտորինաների կազմակերպման առանձնահատկությունները:

Խնդիրները: Մշակել հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացում հայրենաճանաչողական խաղերի, մրցույթների, վիկտորինաների կազմակերպման գործառույթներ:

Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների առանձնահատկություններից բխող ուսումնադաստիարակչական աշխատանքներում ևս բացակայում են այս ոլորտում պետական քաղաքականության միասնական չափանիշներ: Արդյունքում ունենում ենք մի պատկեր, երբ ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների պլանի հեղինակի կամ հեղինակների պատկերացումներից և համոզմունքներից է բխում սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացը, դրա կարևորությունը, առանձնահատկությունը և կանխատեսվող ցանկալի վերջնարդյունքը: Հայրենասիրական դաստիարակության և դրա մաս կազմող ռազմահայրենասիրական դաստիարակության մասին ուսումնական հաստատությունների ուսուցիչները և մանկավարժական այլ աշխատողների պատկերացումները միասնական չեն, և դրա պատճառները շատ են: Հայրենասեր քաղաքացու դաստիարակության խնդիրը միայն հանրակրթական ուսումնական հաստատության խնդիրը չէ, ուստի և միասնական պահանջների, առանձին եզրույթների մեկնաբանությունների, համապատասխան արժեքային համակարգերի նկատմամբ վերաբերմունքը պետք է լինի միատարր, համաձայնեցված ազգային և պետական շահի հետ:

Եթե արտերը չմշակվեն, լավ բերք չեն տա. մանուկները եթե չդաստիարակվեն, առաքինություն չեն պտղաբերի: Մարդկանց կյանքում չկա մի բան, որ այնպես առաջնորդի դեպի առաքինություն, ինչպես խրատական խոսքերն ու բարի գործերի օրինակները [5, էջ 70]:

Հայրենասիրությունը սկսվում է հայրենաճանաչությունից: Հայրենաճանաչողության գործընթացը երկարատև մի գործընթաց է, որտեղ սովորողը, սկսած նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններից մինչև բուհական և հետբուհական ուսումնական հաստատություններ, իր վրա է կրում իրեն սովորեցնողի, դաստիարակի պատկերացումները հայրենիքի և հայրենասիրության վերաբերյալ: Բացի վերոբերյալից, պետք է նշել, որ դաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման տրամաբանական հաջորդականությունը ևս կանոնակարգված չէ: Մասնավորապես, ուսումնական մի մակարդակից մյուսն անցնելու պարագայում սովորողների համար չի պահպանվում ուսումնադաստիարակչական պլաններով կամ հանրակրթական դպրոցի հեռանկարային զարգացման պլանով նախատեսված աշխատանքները (օրինակ՝ հիմնական դպրոցից ավագ դպրոց կամ միջին մասնագիտական հաստատություն տեղափոխվելիս,

կամ դպրոցի փոփոխության ժամանակ): Հայրենասիրության վերաբերյալ համապատասխան գիտելիքների և այդ գիտելիքները գործնականում վարքագծային դրսևորումների ձևավորման, ամրապնդման համար մենք առաջարկում ենք ներդնել այնպիսի միջոցառումներ, որոնք գործնականում կապահովեն այդ ամենը: Թ. Համարբերգը նշում է. «Մտապահումը և մերկ փաստերը ավելի քիչ արժեք ունեն, քան կիրառությունը ու գործողությունները, որոնք նպաստում են ընկալմանը: Առաջընթաց են ապրում այն դպրոցները, որոնք փորձում են ինտերակտիվ մեթոդներ՝ քննարկումներ՝ փոքր խմբերով, դերակատարումներ, խաղեր, դրամա և նմանակում» [2, էջ 23]:

Գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման և ամրապնդման գործընթացում առանցքային դեր ունի խաղը: Խաղը, վարժանքները, վիկտորինաները, մրցումներն ու մրցույթները այս համատեքստում սովորողների մոտ մոտիվացիայի աղբյուր կարող են հանդիսանալ, միաժամանակ նպաստել հայրենաճանաչությանը և հայրենասիրական դրսևորումներին:

Մոտիվացիայի մեթոդը շատ բարձր է գնահատվում արտասահմանյան երկրներում: Բրուններն այն համարում է ուսումնական գործունեության շատ կարևոր, շարժիչ ուժ: Նրա կարծիքով՝ մոտիվացիան հզոր խթանիչ է ուսումնական նյութը խորապես ուսումնասիրելու համար, որի գործակիցը Բրունները համարում է աշակերտների կողմից «հայտնագործություն կատարելը» [1, էջ 355]: Սակայն նախ և առաջ պետք է հասկանալ, թե ինչպես և որ դեպքում կարելի է օգտվել վերոբերյալից: Առողջ մրցակցության պարագայում այն շատ ավելի արդյունավետ կլինի: Խաղը՝ որպես ակտիվ ուսուցման կազմակերպման ձև, մոտիվացնում և ավելի ակտիվ է դարձնում սովորողներին: Խաղի միջոցով կարելի է լուծել ուսումնադաստիարակչական բազում խնդիրներ կրթության տարբեր մակարդակներում: Այստեղ խաղը պետք է դիտվի իբրև ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների նպատակներին հասնելու միջոց: Խաղը սովորողների համար հնարավորություն է ստեղծում հանդես գալու ինքնուրույն կամ իր վրա վերցնելու թիմի մասնակիցների նկատմամբ որոշակի պատասխանատվություն: Անհամարձակ սովորողները խաղի ընթացքում ավելի վճռական են հանդես գալիս, ազատ են իրենց մտքերի և գործողությունների մեջ, որպես թիմի անդամ՝ կայացնում են այնպիսի որոշումներ, որոնք բխում են թիմի շահից:

Ինչպես նշում է Ս. Ա. Մովսիսյանը, «Գործունեության դերը վճռական է աշակերտի անձնավորության ձևավորման մեջ, մանավանդ, եթե նկատի ունենանք, որ նա գործունեության հիմնական տեսակները՝ ուսումը, աշխատանքը, շփումը, խաղը, սպորտը և տարբեր տեսակի ինքնագործունեություններ, տեղի են ունենում սոցիալական կապերի և փոխազդեցությունների համակարգում: Գործունեության պրոցեսում են առաջ գալիս նրա նոր պահանջմունքները՝ որպես ակտիվության և զարգացման աղբյուր: Գործունեության ընթացքում աշակերտը ներգրավվում է հասարակական օբյեկտիվ հարաբերությունների համակարգում, որոնք որոշում են նրա վարքը, խթանում որոշակի հատկությունների զարգացում [4, էջ 24]: Խաղի ընթացքում սովորողները մշակում են որոշակի ռազմավարություններ, ապա այն իրականացնելու ծրագիր: Մեծանում է սովորողի՝ թիմին ծառայելու օգտակար գործողության գործակիցը: Առանձին դեպքերում լսում է ուրիշի կարծիքը, մաս դառնում որոշումների կայացմանը կամ ստանձնում դրա նախաձեռնողականությունը: Բացի դրանից՝ սովորողները սովորում են՝

- լսել ուսուցչի հրահանգները կամ խաղի կանոնները,
- պահպանել խաղի կանոնները, կարևորել դրանք,
- առաջադրված խնդիրների լուծման համար գտնել լուծումներ:

Ապացուցված է, որ երբ ուսուցման գործընթացը կառուցված է խաղային ձևով, սովորողների հարմարվողականությունն արագ է ընթանում և այն թույլ է տալիս սովորողին ցուցաբերել սեփական հնարավորություններին համարժեք արժանապատիվ արդյունքներ: Անհատապես կամ թիմով հաղթելու ձգտումը ավելի արդյունավետ է դարձնում սովորողների գործողությունները: Ներդասարանային, ներդպրոցական հայրենաձանաչողական խաղ-մրցույթներից զատ՝ խիստ անհարժեշտ է կազմակերպել և իրականացնել քաղաքային, մարզային և հանրապետական մրցույթներ: Արդար գնահատումը վերոբերյալ գործողությունների հաջողության գրավականն է: Գնահատումը ամենակարևոր բաղադրիչներից մեկն է:

Հայրենաձանաչողական խաղերը միտված պիտի լինեն սովորողներին հաղորդելու տեղեկատվություն.

- Հայաստան աշխարհի,
- ազգային խորհրդանիշների,
- անվանի հայորդիների,
- պատմական տարբեր ժամանակներում, տնտեսական, ռազմական, մշակութային ձեռքբերումների,

- մշակութային արժեքների,
- ամենատարբեր ոլորտներում հաջողության հասած հայորդիների,
- ազգային հերոսների,
- պատմական դեմքերի, անվանի գինվորականների,
- ճակատամարտերի,
- տեղանունների,
- ազգային ավանդույթների մասին:

Առանձնակի ուշադրության են արժանի ոչ միայն համապատասխան տեղեկատվության իմացությունը, այլև դրանց մասին տեղեկատվության մեկնաբանման և հաղորդման հայեցի արտահայտչաձևը: Առանձին եզրույթների՝ հայրենիք, հայրենասիրություն, ձեռքերում, ազգային արժեք, արդարություն և այլն, ճիշտ և բովանդակալից մեկնաբանումը պետք է դիտել որպես գնահատման առանձին բաղադրիչ: Հայրենաճանաչողական խաղերի, մրցույթների, վիկտորինաների կազմակերպման ժամանակ անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այնպիսի գործոնների, ինչպիսիք են՝

- կանոնների մատչելիությունը,
- գնահատման համակարգի անաչառությունը,
- սովորողների հավասար մասնակցության հնարավորությունը,
- միմյանց լսելու կարողությունը,
- բանավիճելու կանոնների պահպանումը,
- հայեցի արտահայտչաձևը,
- հաղթանակը կամ պարտությունը ընդունելու փաստին համակերպվելը:

Գաղտնիք չէ, որ խաղը մեծ տեղ է գրավում սովորողների կյանքում: Մեր դիտարկումները ցույց են տալիս, որ անչափահասների մեծ մասը իրենց օրը անց է կացնում խաղեր (հատկապես համակարգչային) խաղալու վրա: Առաջինը լինելու, հաղթելու, հաղթահարելու, ռազմավարություններ մշակելու ձգտումը բոլոր տարիքում էլ մոտիվացիայի աղբյուր է. հետևաբար այդ ձգտման ճիշտ կառավարումը ուսումնաստիարակչական և հատկապես սովորողների հայրենաճանաչողական և աշխարհընկալման գործընթացի կարևոր բաղադրիչներից մեկն է:

Սոցիալական ակտիվությունն անձնավորության անհրաժեշտ հատկությունն է, որն արտահայտվում է բուռն գործունեության տարբեր ձևերով՝ աշխատանքի, խաղերի, ուսումնական, սպորտային և հասարակական գործունեության մեջ: Սոցիալական ակտիվությունն

ուղղված է շրջապատող աշխարհի վերափոխմանը և սեփական անձնավորության ձևավորմանը [3, էջ 110]:

Եզրակացություն: Այսպիսով, սովորողների հայրենասիրական դաստիարակության գործընթացն արդյունավետ կազմակերպելու նպատակով մեր կողմից առաջարկված թեմատիկայով խաղերի, վիկտորինաների, մրցումների և մրցույթների ներդրումը կմեծացնի սովորողների հետաքրքրվածությունը շրջապատի, հայրենիքի և հայրենասիրության մասին:

- Անաչառ գնահատումը, արդարությունը, սովորողների մոտ վստահության մթնոլորտի ձևավորումը մոտիվացիայի լավագույն աղբյուր կարող են դառնալ:
- Սեփական կամ թիմային հաղթանակը կմեծացնի սովորողների պատասխանատվության բարձրացումը, նրանք կսովորեն լինել ինչպես առաջնորդ, այնպես էլ առանձին գործողությունների մասնակից, կկարողանան մշակել ռազմավարություններ, պլանավորել սեփական և թիմային գործողությունները:

**НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ ИГР,
КОНКУРСОВ, ВИКТОРИН В ПРОЦЕСС ПАТРИОТИЧЕСКОГО
ВОСПИТАНИЯ**

Эминян Г. К.

В статье затрагиваются вопросы о патриотизме как важной составляющей образования и воспитания, о важности координации укрепления практического этапа патриотизма, о современном состоянии патриотического воспитания учащихся и проводимой в этом направлении государственной политике. В работе представлена необходимость внедрения патриотических игр, конкурсов, викторин в процесс патриотического воспитания учащихся государственных образовательных учреждений.

Затрагивается роль образовательных учреждений (школы, колледжи, вузы) в вопросе формирования патриотических граждан. В этом процессе выделяются методы и способы, которые способствуют решению этих проблем и достижению целей. Эти подходы ценятся как в контексте политических событий, происходящих в современном мире, так и в планируемых кардинальных изменениях в сфере образования. Подчеркивается роль игры как важнейшей движущей силы учебной

деятельности, позволяющей учащимся проявить себя, развить самостоятельность, избавиться от комплексов, применять знания на практике. Последняя способность особенно лежит в основе изменений в образовании.

Основное направление статьи - освещение целей и результатов интерактивных методов в образовательной деятельности, их оценка, формирование в обществе честной, беспристрастной, умеющей ставить вопросы и искать их решения, имеющей собственное мнение, но и имеющей способность слушать мнение окружающих, грамотно и доступно излагающей свои мысли, познающей свою родную природу социально активной личности.

Ключевые слова: школа, игра, образование, патриотизм, воспитание, обучение, ученик, оценка, знание, соревнование.

THE NECESSITY OF INSERTING PATRIOTIC GAMES, CONTESTS, QUIZZES IN THE PROCESS OF PATRIOTIC EDUCATION

Eminyan G. K.

The article touches upon the issues of patriotism as an important component of education and upbringing, the importance of coordinating the strengthening of the practical stage of patriotism, the current state of patriotic education of students and the state policy implemented in this direction. It demonstrates the need for the introduction of patriotic games, competitions and quizzes in the process of patriotic education of students in public educational institutions.

The role of educational institutions such as schools, colleges, universities has been discussed in the formation of patriotic citizens. In this process, methods and ways that contribute to solving these problems and achieving goals are highlighted. These approaches are valued both in the context of the political events taking place in the modern world, and in the planned fundamental changes in the field of education. The role of the game is emphasized as the most important driving force of educational activity, allowing students to express themselves, develop independence, get rid of complexes and apply knowledge in practice. The last-mentioned ability especially lies on the basis of changes in the field of education.

The main direction of the article is the coverage of the goals and results of interactive methods in educational activities, their assessment, and the

formation of a socially active person who is honest in society, impartial, able to raise questions and seek their solutions, who has his/her own opinion, but also has the ability to listen to the opinions of others, competently and clearly expresses his/her thoughts, recognizes and appreciates his/her native nature.

Keywords: school, game, education, patriotism, upbringing, teaching, student, assessment, knowledge, competition.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ամիրջանյան Յու. Ա., Սահակյան Ա. Ս. Մանկավարժություն: Երևան: «Մանկավարժ» հրատարակչություն: 2005: 456 էջ:
2. Համարբերգ Թ. Դպրոց՝ իրավունքներ ունեցող երեխաների համար: Երևան: «Աստղիկ-59» հրատարակչություն: 1997: 40 էջ:
3. Ղույունյան Գ. Ե. Մանկավարժություն: Գիրք 1: Երևան: «Զանգակ-97» հրատարակչություն: 2005: 463 էջ:
4. Մովսիսյան Ս. Ա. Սոցիալական միջավայրի դաստիարակչական ազդեցության կառավարումը: Երևան: «Լույս» հրատարակչություն: 1976: 144 էջ:
5. Պողոս Պատրիարք Ադրիանուպոլսեցի Խրատի թանգարան: Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին: 2011: 432 էջ:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին

Էմինյան Գ. Գ. – մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

ՀՀ ԿԳՄՄՆ Վանաձորի Ս. Նալդոնյանի անվան թիվ 13 ավագ դպրոցի տնօրեն

Էլ. փոստ՝ geminyan@mail.ru

Ստացվել է խմբագրություն՝ 03.04.2023

Գրախոսվել է՝ 26.05.2023